

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7010>

ПЕТРЕНКО

Лариса Михайлівна

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач відділу
теорії і практики педагогічної
освіти Інституту педагогічної
освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У статті розкрито теоретичні та практичні засади підготовки майбутніх викладачів закладів вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю трансформації змісту педагогічної освіти відповідно до викликів цифрової доби, зокрема в умовах воєнного та повоєнного періоду. Обґрунтовано модель підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства, яка включає концептуально-цільовий, змістовий, технологічно-методичний, організаційно-діяльнісний та результативний компоненти. Визначено систему професійно-цифрових компетентностей як стратегічний орієнтир підготовки викладачів, здатних ефективно діяти в цифровому освітньому середовищі.

У межах дослідження розроблено концепцію оновлення змісту освіти, що базується на принципах культуропанівної україноцентричності, стратегічної фундаменталізації, інтеграції гуманітарного, психопедагогічного та цифрового змісту. Експериментальна перевірка ефективності моделі здійснювалася шляхом оцінювання рівня сформованості цифрової компетентності майбутніх викладачів на різних етапах педагогічного експерименту. Результати засвідчили позитивну динаміку: коефіцієнт цифрової компетентності зріс з 0,59 до 0,62.

Стаття містить обґрунтування цільової програми формування професійно-цифрових компетентностей, визначено її сутнісні характеристики, зокрема: цілісність, відповідність національно-культурній парадигмі, спрямованість на саморозвиток, якісну повноту цілей та емерджентність. Представлено результати експертного оцінювання ефективності моделі за критеріями, що підтверджують її наукову та практичну значущість для розвитку сучасної педагогічної освіти в Україні.

Ключові слова: цифровізація суспільства; підготовка викладачів; цифрова компетентність; професійно-цифрові компетентності; вища педагогічна освіта; модель підготовки; педагогічні умови; дистанційне навчання; воєнний і повоєнний період.

У сучасних умовах трансформації освітнього простору, спричиненої глобальними процесами цифровізації, особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх викладачів закладів вищої педагогічної освіти до професійної діяльності. Цифрові технології не лише змінюють форми і методи навчання, а й вимагають переосмислення змісту педагогічної підготовки, формування нових компетентностей, здатності до гнучкої адаптації в умовах цифрового середовища.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю забезпечення якісної підготовки педагогічних кадрів, здатних ефективно функ-

ціонувати в умовах цифрової трансформації освіти, використовувати цифрові інструменти для організації навчального процесу, здійснювати науково-методичну діяльність, підтримувати академічну доброчесність та педагогічну етику в онлайн-середовищі.

У контексті євроінтеграційних процесів та реформування вищої освіти в Україні, особливої ваги набуває гармонізація підходів до професійної підготовки викладачів, що відповідають вимогам цифрової доби. Це передбачає інтеграцію теоретичних знань і практичних навичок, розвиток цифрової грамотності, критичного мислення, педагогічної рефлексії та інноваційної культури. Все це потребує пошуку нових підходів, який здійснювався відповідно до теми наукового дослідження «Теорія і практика підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства» у 2022-2024 роках (РК 0122U000432).

Наукове дослідження виконувалось колективом авторів: Султанова Лейла Юріївна, доктор педагогічних наук, професор; Петренко Лариса Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор; Лаврінченко Олександр Андрійович, доктор педагогічних наук, професор; Кучерявий Олександр Георгійович, доктор педагогічних наук, професор; Козубцов Ігор Миколайович, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник; Тринус Олена Володимирівна, кандидат педагогічних наук, старший дослідник.

Наукове дослідження виконувалося на підставі постанови Президії НАПН України від 7 квітня 2021 р. № 1-2/5-83, договору на виконання № 12/3/1-22 Нф від 4 січня 2022 р. Наукове дослідження здійснювалося впродовж 2022-2023 рр. у два етапи: I – теоретико-аналітичний, II – конструктивно-емпіричний.

Мета дослідження полягала у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності моделі підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства.

Реалізація мети дослідження відбувалася шляхом розв'язання основних завдань дослідження:

1) проаналізувати стан наукової розробленості проблеми загального і специфічного у підготовці майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства;

2) обґрунтувати модель підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства та основні засоби її реалізації;

3) експериментально перевірити ефективність розробленої моделі;

4) оцінити отримані результати на кількісному і якісному рівнях;

5) окреслити сукупність перспектив їх використання в системі вищої педагогічної освіти.

Наукова новизна, теоретичне та практичне значення проведеного дослідження полягають у тому, що:

уперше введено в науковий обіг поняття «професійно-цифрова компетентність майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти»;

обґрунтовано:

- концептуальні засади розвитку освіти в умовах цифровізації, зокрема через реалізацію концепції відкритої освіти, що сприяє доступності, безперервності навчання, розвитку культури співпраці та відкритого наукового пошуку;

- модель професійної підготовки майбутнього викладача в умовах цифровізації, яка базується на системному, компетентнісному, культурологічному та особистісно-діяльнісному підходах, охоплює п'ять взаємопов'язаних компонентів: концептуально-цільовий, змістовий, технологічно-методичний, організаційно-діяльнісний і результативний;

- психолого-педагогічні засади підтримки майбутніх викладачів у процесі культивування психічного оздоровлення та національно значущих дій в умовах воєнного стану;

- *встановлено* закономірності цифрової трансформації професійної підготовки викладачів: від пошуку актуальних напрямів до оприлюднення результатів, із обов'язковою інтеграцією цифрових технологій, критичного мислення та адаптації до змін;

- *виявлено* тенденцію прискореної трансформації професійної діяльності педагога на основі розвитку цифрової компетентності, що потребує оцінювання ефективності підготовки на кількісному та якісному рівнях;

- *розроблено* критерії оцінювання ефективності моделі, що охоплюють якість цільових орієнтирів, змісту, технологій, організації освітнього процесу та очікуваних результатів, з урахуванням викликів воєнного і повоєнного часу;

- **визначено** рівні сформованості цифрової компетентності (високий, середній, базовий) як результат професійної підготовки;

- **створено** технології організації саморозвитку майбутніх викладачів у модульно-розвивальній системі дистанційного та змішаного навчання;

- **досліджено** нормативно-правову базу ЄС щодо розвитку цифрової компетентності викладачів: виявлено та введено в науковий обіг 12 документів, зокрема 6 – з питань цифрової безпеки;

- **удосконалено** метод оцінювання цифрової компетентності майбутніх викладачів шляхом запровадження коефіцієнта цифрової компетентності (Кц.к.);

- **набули подальшого розвитку** теоретико-методологічні положення щодо організації змішаного та дистанційного модульно-розвивального навчання у вищій школі.

Відповідно до першого завдання дослідження проаналізовано стан наукової розробленості проблеми загального і специфічного у підготовці майбутніх викладачів закладів вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства. У науково-педагогічному аспекті виявлено:

- загальне – основні методологічні та загальнодидактичні принципи і методи організації освітнього процесу, що є універсальними для професійної підготовки викладачів;

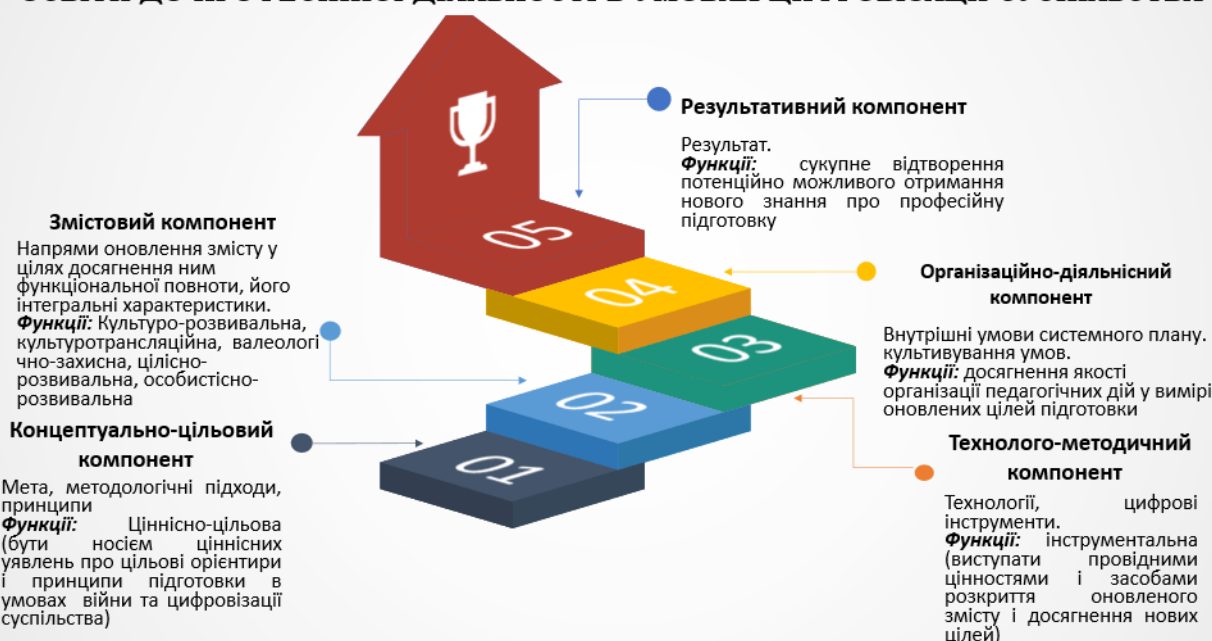
- специфічне – особливості професійної підготовки на основі принципів цифрової дидактики,

зокрема: відкритість цифрового освітнього середовища, доступність, оптимальність, інтерактивність та інші характеристики, що визначають сучасний формат педагогічної діяльності (Петренко, Кучерявий, & Лавріненко, 2024).

За результатами виконання другого завдання дослідження розроблено та обґрунтовано модель підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства, яка є науково вивіреним засобом формування цілісних властивостей оновленої професійної підготовки, здатної відповісти на сучасні виклики (Петренко, Кучерявий, & Лавріненко, 2024).

На підставі вивчення наукової літератури розроблено зміст кожного компоненту моделі. Зокрема, концептуально-цільовий компонент включає мету (перетворення професійної підготовки майбутніх викладачів у джерело їх цілісного розвитку і саморозвитку у вимірі суспільних потреб воєнного і повоєнного часу), методологічні підходи (системний, синергетичний, цілісний, аксіологічний, акмеологічний культурологічний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний), принципи (*перша група*: принципи оновлення змісту підготовки майбутніх викладачів із урахуванням воєнного стану в країні та потреб суспільства у післявоєнний період; *друга група*: принципи побудови і реалізації технологій регуляції дистанційного і змішаного розвивального навчання майбутніх викладачів у воєнний і повоєнний періоди). Цілі цього компоненту становлять складники системи

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

професійно-цифрових компетентностей (Кучерявий, 2024a; Кучерявий, 2024b; Петренко, Кучерявий, & Лавріненко, 2024).

Змістовий компонент передбачає напрями оновлення у цілях досягнення ним функціональної повноти (культуโรปанівний; системноцифровий; цілісно-розвивальний; гуманістично-психопедагогічний; валеологічно-захисний; євроінтеграційний) та має відповідати таким інтегральним характеристикам: ціннісна духовно-етнокультурна відповідність вимогам щодо максимального сприяння існуванню української державності в умовах російської агресії; здатність бути потужним інструментом сприяння відновленню країни і культуротворенню українців після війни.

Технологічно-методичний компонент містить розроблені за результатами дослідження технології. Одна з них – це технологія організації цілісного саморозвитку майбутніх викладачів у модульно-розвивальній системі їх дистанційного і змішаного навчання, а інша – технологія психолого-педагогічного супроводу культивування майбутнім викладачем психічного оздоровлення і національно значущих дій у ситуації воєнного стану в країні. До цього компоненту також віднесено цифрові інструменти сучасного викладача педагогічного ЗВО.

Організаційно-діяльнісний компонент охоплює внутрішні умови системного плану, які поділяються на три групи: 1) панування в університеті ідеології оновлення змісту і технологій підготовки майбутніх викладачів у вимірах досягнення якості її цифровізації й відповідності потребам держави підчас воєнного стану і у період післявоєнного відновлення; 2) створення у педагогічному ЗВО професійно-цифрового середовища зі спрямованістю на цілісний розвиток майбутніх викладачів; 3) підготовленість професорсько-викладацького складу до оновлення професійної підготовки студентів в умовах її цифровізації й екзистенційних потреб суспільства.

Результативний компонент відображає результат – ефективність професійної підготовки майбутніх викладачів у вимірах її цифровізації та потреб відродження країни після війни (Петренко, Кучерявий, & Лавріненко, 2024).

До ключових властивостей моделі належать:

1. Емерджентність професійно-педагогічної культури, що проявляється у формуванні системи професійно-цифрових компетентностей і педагогічного професіоналізму як стратегічного результату фахової підготовки.

2. Наукова обґрунтованість психопедагогічного супроводу, що охоплює всі форми організації освітнього процесу – аудиторну, дистанційну та змішану.

3. Культуровідповідність і культуротворчість змісту освіти, його відповідність національним потребам, домінування націєтворчих і безпечових орієнтирів, інноваційність і випереджувальний характер.

4. Суб'єктно-синергетичний підхід, що передбачає активізацію самостійної педагогічної творчості, самоосвіти, самовиховання та саморозвитку майбутніх викладачів із використанням цифрових технологій.

5. Системність моделі, яка проявляється у взаємозв'язку цільових орієнтирів, змісту, принципів, форм, методів і засобів організації освітньої діяльності (Кучерявий, 2024a; (Петренко, Кучерявий, & Лавріненко, 2024).

У процесі дослідження, конкретизуючи змістовий компонент моделі, обґрунтовано «Концепцію оновлення змісту професійної освіти майбутніх викладачів», що враховує соціальні потреби воєнного та повоєнного періоду. Її основою становлять такі принципи:

- ціннісно-змістової перебудови змішаного та онлайн-навчання, зорієнтованого на поєднання потреб повоєнного відродження України з потребами майбутніх викладачів у цілісному розвитку. Зміст освіти має бути структурований відповідно до духовно-національних пріоритетів, включати психолого-педагогічні та цифрові інструменти підтримки в умовах війни;

- стратегічного оновлення змісту через його професійно-психопедагогічну та цифрову фундаменталізацію. Передбачає інтеграцію методологічних, професійних, психопедагогічних і цифрових компонентів, що забезпечують єдність змісту і процесу професійної підготовки;

- культуโรปанівної україноцентричності, що відповідає потребі зміцнення національної ідентичності, свободи та незалежності. Зміст освіти має включати національно значущі дисципліни (історія України, українська мова і література), культурологічні та мистецькі компоненти, зокрема спецкурси з музейної, театральної та мистецької педагогіки;

- формування еталонного образу викладача-майстра, здатного реалізовувати євроінтеграційний поступ національної педагогічної освіти;

- інтеграції гуманітарного, професійного та безпекового змісту, з акцентом на психічне здо-

ров'я, безпеку та професійно-психопедагогічну підготовку (Кучерявий, 2023; Лавріненко, 2024).

Зміст освіти має бути адаптований до викликів воєнного часу та спрямований на формування стійкості, відповідальності й готовності до професійної діяльності в умовах невизначеності.

У межах дослідження визначено основні системні характеристики викладача педагогічного закладу вищої освіти, здатного гідно репрезентувати Україну в міжнародному освітньому просторі:

- україноцентрична гуманістична спрямованість особистості, що поєднує національну самосвідомість із відкритістю до міжкультурного діалогу;
 - здатність оперативно реагувати на освітні інновації в європейському просторі з метою оптимізації змісту професійної підготовки;
 - спрямованість на самоосвіту, самовиховання та професійну творчість, підпорядковану національним інтересам і потребам суспільства;
 - готовність сприяти конкурентоспроможності українського науково-педагогічного продукту на європейському ринку освітніх інновацій;
 - високий рівень педагогічного професіоналізму та цифрової культури, здатність до наукової комунікації в європейському дискурсі та адаптації до іншого етнокультурного середовища;
- компетентність у міжособистісній взаємодії з європейськими колегами, здатність перетворювати співпрацю в ефективний інструмент гармонізації освітніх і культурних зв'язків між українськими інституціями та ЄС (Kucheryavi, 2022; Петренко, 2023; Лавріненко, 2024; Сотська & Тринус, 2024).

Одержані результати дослідження покладено в основу розроблення «Цільової програми формування професійно-цифрових компетентностей майбутніх викладачів педагогічних закладів вищої освіти», яка включає п'ять основних положень:

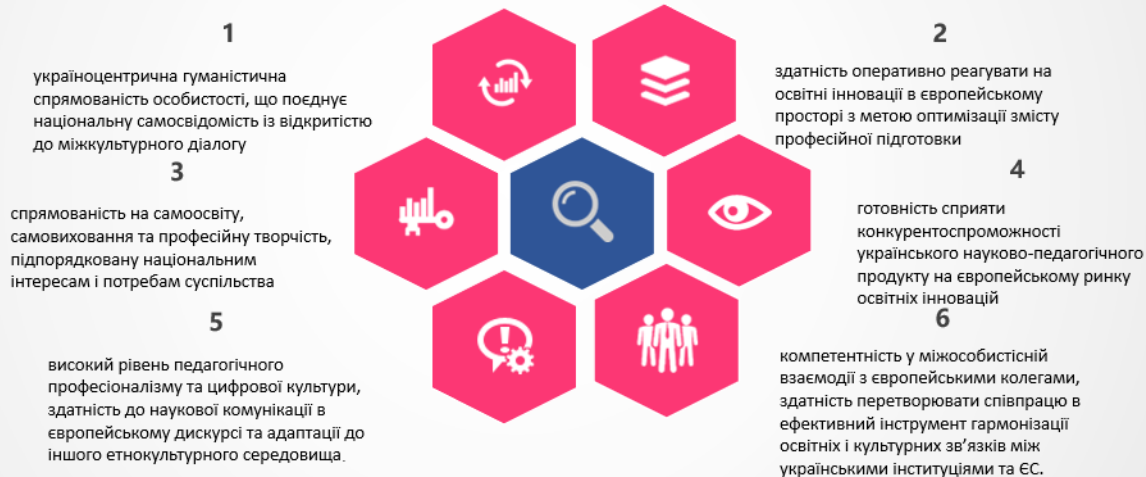
1. Цілісна побудова програмних цілей. Програма охоплює багаторівневу систему цілей: генеральну мету, стратегічні цінності-цілі, тактичні цілі-засоби, що забезпечують поступовий рух до результату. Усі цілі узгоджені з функціями викладача педагогічного ЗВО, структурою його професійно-цифрових компетентностей та особистісно-професійного розвитку.

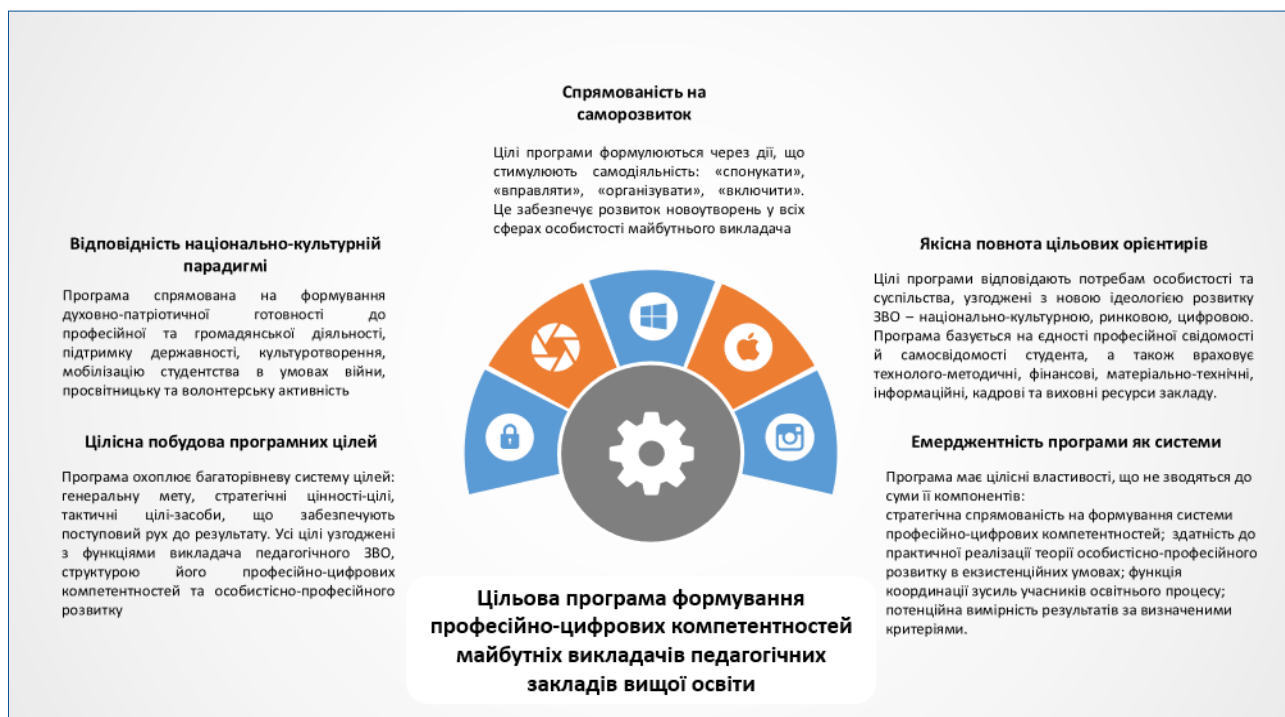
2. Відповідність національно-культурній парадигмі. Програма спрямована на формування духовно-патріотичної готовності до професійної та громадянської діяльності, підтримку державності, культуротворення, мобілізацію студентства в умовах війни, просвітницьку та волонтерську активність.

3. Спрямованість на саморозвиток. Цілі програми формуються через дії, що стимулюють самодіяльність: «спонукати», «вправляти», «організувати», «включити». Це забезпечує розвиток новоутворень у всіх сферах особистості майбутнього викладача.

4. Якісна повнота цільових орієнтирів. Цілі програми відповідають потребам особистості та суспільства, узгоджені з новою ідеологією розвитку ЗВО – національно-культурною, ринковою, цифровою. Програма базується на єдності професійної свідомості й самосвідомості студента, а також враховує технологічно-методичні, фінансові,

СИСТЕМНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИКЛАДАЧА ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

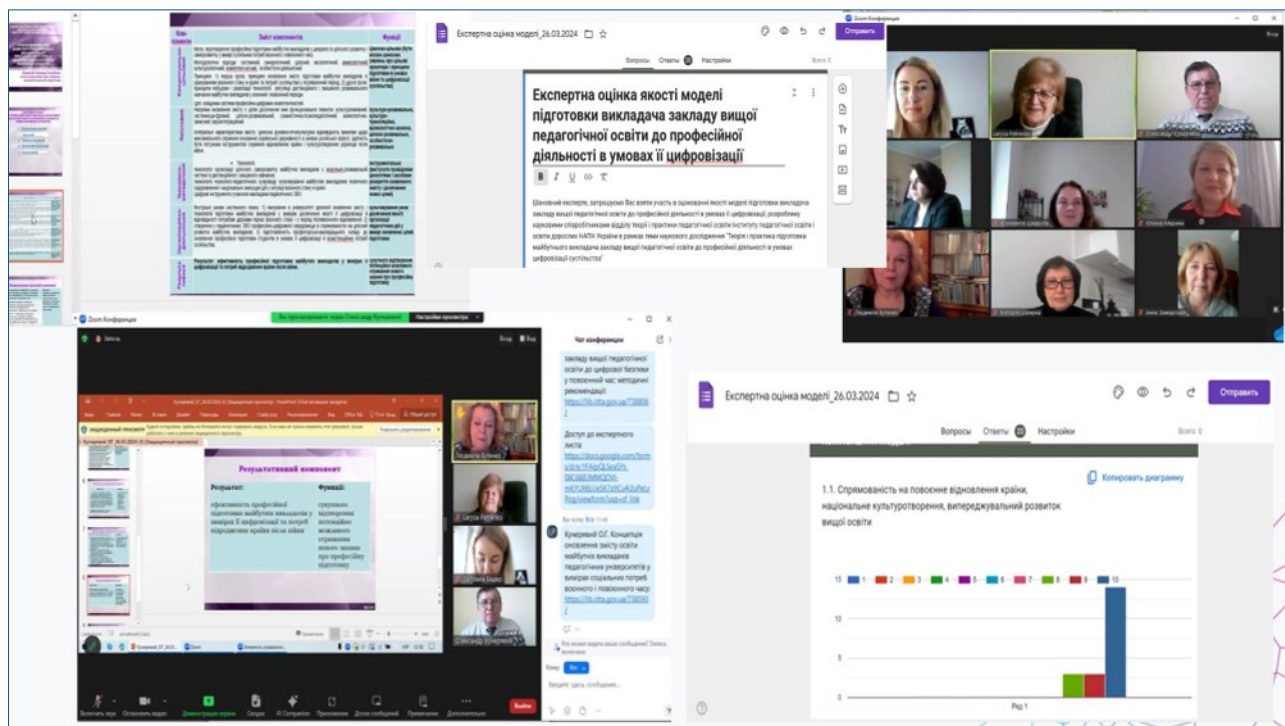
матеріально-технічні, інформаційні, кадрові та виховні ресурси закладу.

5. Емерджентність програми як системи. Програма має цілісні властивості, що не зводяться до суми її компонентів:

- стратегічна спрямованість на формування системи професійно-цифрових компетентностей;
- здатність до практичної реалізації теорії особистісно-професійного розвитку в екзистенційних умовах;
- функція координації зусиль учасників освітнього процесу;

- потенційна вимірність результатів за визначеними критеріями (Петренко та ін., 2024).

Здійснено експертну оцінку ефективності моделі підготовки майбутніх викладачів закладів вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства за розробленими критеріями та параметрами оцінювання: концептуально-цільовий – якість визначення мети, методологічних підходів і принципів підготовки; цільовий орієнтир – повнота системи професійно-цифрових компетентностей; змістовий компонент – відповідність змісту освіти наці-

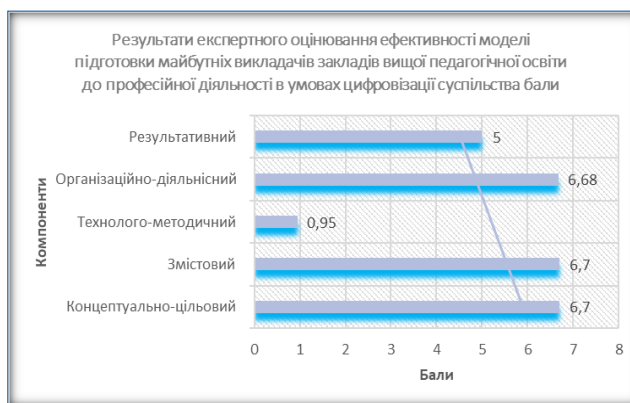

ональним, культурним і професійним потребам; технологічно-методичний компонент – ефективність застосування сучасних технологій і методів навчання; організаційно-діяльнісний компонент – наявність умов для реалізації моделі в освітньому середовищі ЗВО; результативний компонент – рівень сформованості цифрової компетентності та професійної готовності викладачів (Петренко, Кучерявий & Лаврінченко, 2024).

До складу експертної групи увійшли 14 науково-педагогічних працівників із 9 закладів вищої освіти, 2 викладача з Інституту післядипломної педагогічної освіти та 4 науковця з різних наукових установ (всього – 20 експертів).

Серед них: доктор педагогічних наук – 15, доктор психологічних наук – 2, кандидат педагогічних наук – 2, доктор філософії – 1. Вчене звання професора мають 11 осіб, доцента – 6, старшого наукового співробітника – 1. Загальна оцінка ефективності моделі підготовки майбутніх викладачів закладів вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства становить 5.49 балів (застосовано метод середньозваженої оцінки, при якому кожному компоненту моделі присвоєно ваговий коефіцієнт відповідно до його значущості) (Петренко, Кучерявий & Лаврінченко, 2024).

Ефективність розробленої моделі підготовки майбутніх викладачів закладів вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства була перевірена експериментально. Оцінювання здійснювалося шляхом ви-

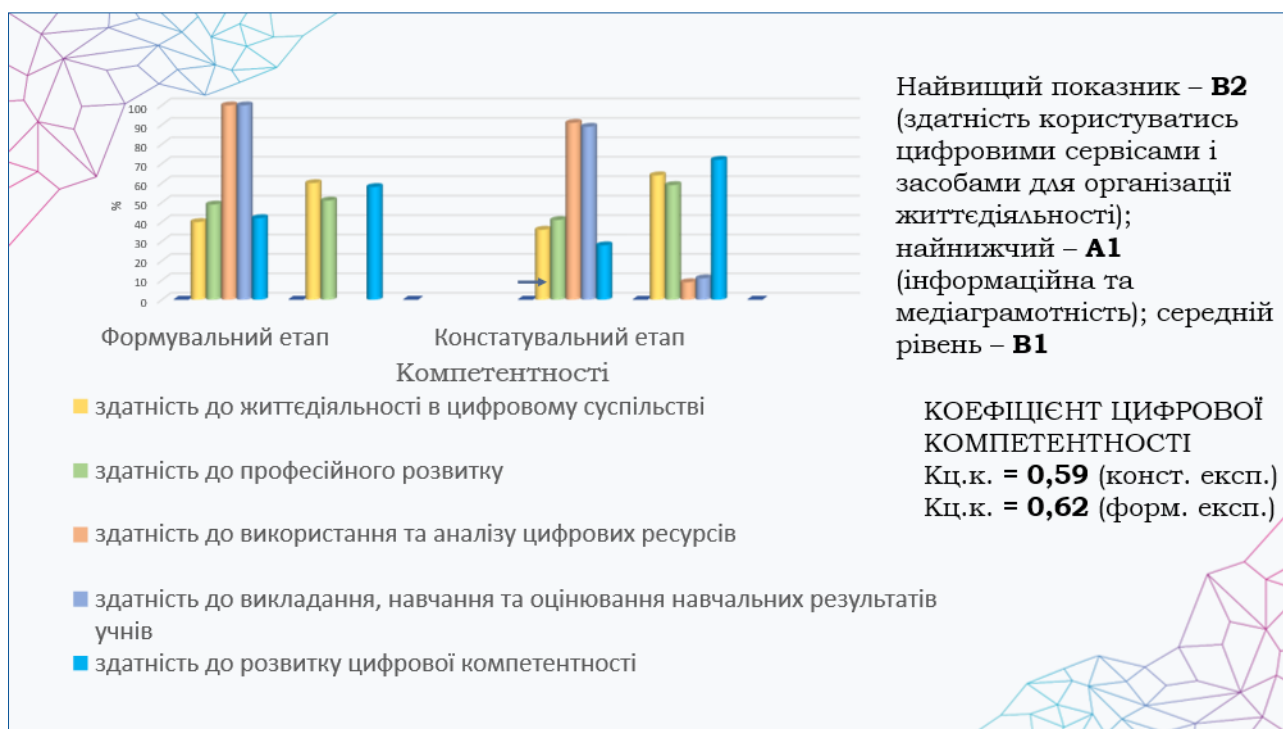

значення рівня сформованості цифрової компетентності на початку конструктивно-емпіричного етапу (березень 2023 р.) та наприкінці оцінно-перспективного етапу (травень 2024 р.).

Для збору даних використано анкету, розроблену на основі Рамки цифрової компетентності для вчителів України. У дослідженні взяли участь 64 магістри – майбутні викладачі, які представляли 12 закладів вищої педагогічної освіти з різних регіонів України (Петренко, 2023; Петренко & Султанова, 2023).

Результати педагогічного експерименту засвідчили позитивну динаміку розвитку цифрової компетентності. Якщо на початку експерименту коефіцієнт цифрової компетентності (Кц.к.) становив 0,59, то після завершення – 0,62, що свідчить про ефективність запропонованої моделі.

Застосування коефіцієнта цифрової компетентності дало змогу виявити найбільші утруднення в оволодінні цією здатністю на етапі магістерсь-

кої підготовки, зокрема в: професійній комунікації; неперервному професійному розвитку; доборі цифрових ресурсів; створенні та модифікації цифрових ресурсів; управлінні та спільному їх використанні; організації та управлінні освітнім процесом учнів; організації інтерактивного й активного навчання та співпраці здобувачів освіти; індивідуалізації навчання та диференціації; інклюзивному навчанні; аналізі та інтерпретації цифрових даних, а також забезпеченні зворотного зв'язку і оцінювання результатів навчання учнів; організації їх самоконтролю (Петренко, Кучерявий & Лавріненко, 2024).

Окреслено сукупність перспектив використання отриманих результатів у системі вищої педагогічної освіти на соціальному, загальнодержавному, інституційному і особистісному рівнях. На соціальному рівні рекомендовано: оновити нормативно-правову базу системи вищої освіти з урахуванням існуючих реалій; підготувати проєкт Закону України «Про педагога» (вихователя дошкільного закладу, вчителя, викладача вищої школи), який би піднімав престиж педагогічної професії та висвітлював її значущість у національному культуротворенні та під час екзистенційних викликів для суспільства.

На *загальнодержавному рівні*: сприяти створенню у закладах вищої педагогічної освіти цифрових екосистем (цілісно-розвивальних освітніх середовищ); ввести навіть в умовах війни практику їх пріоритетного фінансування, матеріально-технічного, навчально-методичного і наукового (з урахуванням віддзеркалених у моделі концептуально-теоретичних положень) забезпечення.

На *інституційному рівні*: розробити нові концепції, перспективні та річні програми розвитку закладів вищої педагогічної освіти, які б цілісно відповідали потребам країни у воєнний і повоєнний час та знаходилися у вимірі цифровізації освітнього процесу на основі запропонованої моделі як взірця-еталона; запроваджувати стратегії підтримки вчителів з розвитку цифрової компетентності, спрямовані на: встановлення власних цілей у досягненні результату, розвиток культури співпраці, знання власних потреб у подальшому розвитку; надання об'єктивного та комфортного зворотного зв'язку (забезпечення наставництва та зовнішнього консультування); розвиток впевненості (мотивація до участі у цифровому навчанні та пов'язаних з ним ініціативах професійного розвитку); створення можливостей для обміну досвідом (заохочення до обміну

досвідом з іншими викладачами, незалежно від того, чи є він успішним); забезпечення доступу до навчальних платформ (чим доступнішим буде навчальний ресурс, тим більше можливостей викладачі отримують для розвитку своїх навичок).

На *особистісному рівні*: розвивати особистісно-професійну самотворчість майбутніх викладачів, яка включає професійну самоосвіту й самовиховання з використанням педагогічних і цифрових засобів; професійно-педагогічну творчість, спрямовуючи її на цілісний розвиток і саморозвиток майбутнього викладача; мотиваційну готовність майбутніх педагогів до опанування окремих компонентами технологій: розроблення завдань-самозобов'язань (опанування певною технологією та їх реалізація педагогічними і цифровими засобами); розширення сфери наукових інтересів через усвідомлення нової актуалізованої потреби в опануванні майбутніми викладачами знань про педагогічно-цифровий професіоналізм, педагогічно-цифрову культуру, цінністизасоби саморуку до рівнів найвищої професійної зрілості.

Ці перспективи можуть стати основою для подальшого розвитку системи вищої педагогічної освіти, підвищення якості підготовки майбутніх викладачів та їхньої здатності ефективно використовувати цифрові технології у своїй професійній діяльності.

На основі результатів, отриманих у ході дослідження, підготовлено *науково-практичну продукцію*:

- практичний poradnik «Розвиток педагогічної майстерності викладачів закладів вищої освіти в цифровому освітньому середовищі у повоєнний час» (Лавріненко, 2024);
- методичні рекомендації «Підготовка викладача закладу вищої педагогічної освіти до цифрової безпеки у повоєнний час» (Петренко & Султанова, 2023);

наукову продукцію:

- монографію «Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства» (Петренко, Кучерявий & Лавріненко, 2024);
- збірник наукових праць «Цифровий супровід професійної підготовки майбутніх викладачів у воєнний та повоєнний час» (Петренко та ін., 2024).

У цілому за результатами виконання дослідження (2022-2024 рр.) оприлюднено 168 праць загальним обсягом 59,15 друк. арк.: монографію, статті в колективних монографіях – 3, методичні рекомендації, практичний poradник, 1 збірник наукових праць, 2 збірники матеріалів конференцій, 32 наукові статті (20 – у журналах, які відносяться до категорії «Б», 7 у виданнях, що індексуються у Scopus та WoS, 3 – у журналах, що індексуються в інших наукометричних базах, 2 – у матеріалах конференцій), 44 тези.

Слід зазначити, що автори монографії «Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації освіти» (Л.М. Петренко, доктор педагогічних наук, професор; О.Г. Кучерявий, доктор педагогічних наук, професор; О.А. Лаврінченко, доктору педагогічних наук, професор) нагороджені дипломом третього ступеня за участь у конкурсі НАПН України на кращі наукові роботи, створені в 2024 р. За розроблення методичних рекомендацій «Підготовка викладача закладу вищої педагогічної освіти до цифрової безпеки у повоєнний час» авторам (Л.М. Петренко, доктор педагогічних наук, професор; Л.Ю. Султанова, доктор педагогічних наук, професор) було присуджено Золоту медаль у номінації «Крок за кроком до розбудови безпечного освітнього середовища» на XVI Міжнародній виставці «Інноватика в сучасній освіті», яка відбулась 23-25 жовтня 2024 р. у м. Києві.

Результати дослідження пройшли апробацію під час проведення вебінарів, онлайн-семінарів, круглих столів для науково-педагогічних працівників закладів вищої і фахової передвищої освіти, інститутів післядипломної освіти та інших. Зазначені заходи організовані та проведені відділом теорії і практики педагогічної освіти з іншими закладами освіти, науковими установами, коледжами фахової передвищої освіти, громадськими організаціями. Апробація проміжних результатів наукового дослідження також здійснювалася під час обговорення на 37 всеукраїнських і міжнародних науково-практичних заходах: конференціях (29), з них міжнародних (11) і всеукраїнських (13), міжнародних форумах (1), міжнародній виставці (1), наукових семінарах (1), круглих столах (1); форумах (2); педагогічних читаннях (2) тощо.

Упровадження результатів дослідження підтверджено 14 договорами та 15 довідками про впровадження із 19 об'єктами, з них: заклади вищої освіти – 16, інститути післядипломної педагогічної освіти – 3.

За період 2022-2024 рр. створено профіль за темою наукового дослідження «Теорія і практика підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства» (PK 0122U000432) в Google Scholar (h-індекс – 5), цитувань – 70 (<http://surl.li/opnwj>); сторінку відділу теорії і практики педагогічної освіти в соціальній мережі Фейсбук (76 підписників), на якій розміщено інформацію (71 повідомлення) про ре-

ВИРОБНИЧО-ПРАКТИЧНА ПРОДУКЦІЯ:

58 цитувань

НАУКОВА ПРОДУКЦІЯ:

257
Завантажень

117
Завантажень

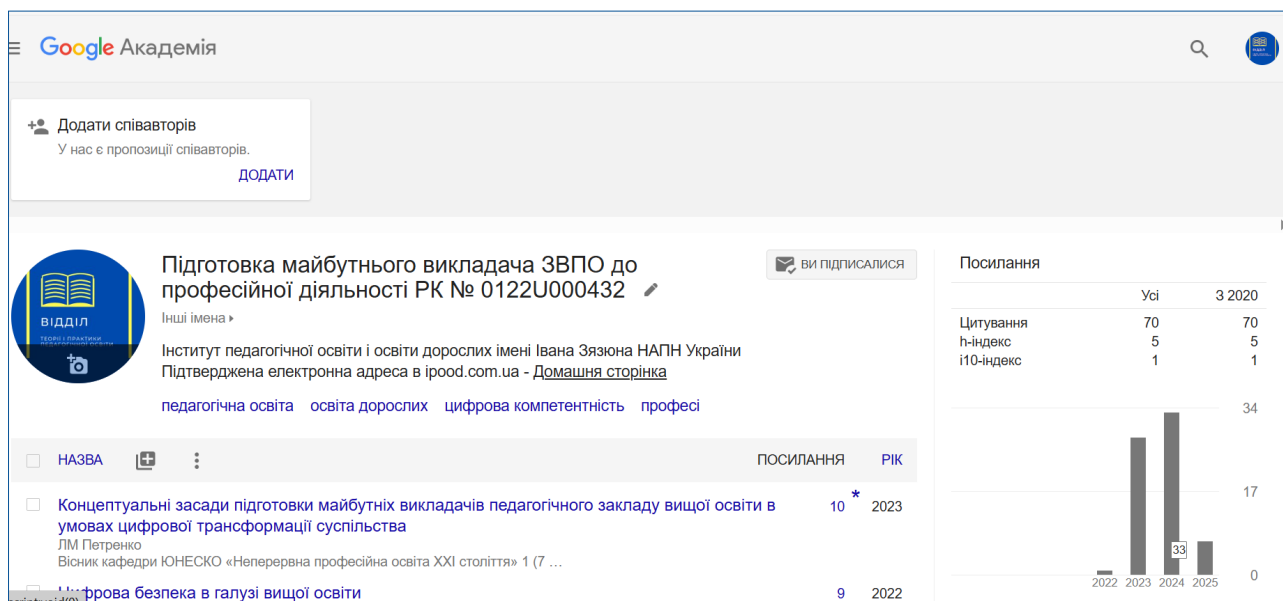

359
Завантажень

451
Завантажень

зультати науково-дослідної роботи наукових співробітників (<http://surl.li/nyrcr>); відбулася презентація наукової діяльності у ЗМІ (4).

Упровадження наукових результатів також здійснювалось під час підготовки інформаційних та аналітичних матеріалів (53), законодавчих і нормативних актів (13).

Співробітники відділу брали участь у діяльності:

- експертної ради МОН України (Л.М. Петренко);
- редакційних колегій наукових фахових видань України (Л.М. Петренко, О.А. Лавріненко, О.Г. Кучерявий);
- наукових періодичних видань, що видаються спільно із зарубіжними партнерами (Л.М. Петренко);
- з експертизи дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук – 2, відгуків на реферат доктора педагогічних наук – 4, кандидата наук – 2, рецензуванні наукової продукції – 6.

Вчені відділу приділяють значну увагу підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів. За звітний період у відділі підготовлено та захищено 1 дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, 2 – доктора філософії (PhD), здійснюється підготовка 3 дисертаційних досліджень. Науковці відділу беруть участь у роботі однієї спеціалізованої вченої ради для захисту докторських дисертацій Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна. Ними здійснено експертизу дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук) – 6, доктора наук – 1, підготовлено відгуків на дисертації – 3, на автореферати – 2. Здійснено експертизу навчально-методичної продукції для закладів вищої

освіти – 2, навчальних програм – 5, наукових статей.

Практична цінність результатів. Наукові результати спрямовані на підвищення якості підготовки викладачів до ефективної роботи в умовах цифровізації суспільства, що є критично важливим для сучасної освіти; сприятимуть підвищенню якості навчання в цифровому освітньому середовищі та адаптації до нових технологій; допоможуть майбутнім викладачам краще розуміти виклики сучасного суспільства та відповідати на них. Визначені критерії уможливають об'єктивне оцінювання рівня підготовки викладачів до професійної діяльності в умовах цифровізації, що сприятиме професійному розвитку та розвитку людського потенціалу; зорієнтують у необхідності вирішення актуальних проблем при розробленні стратегій і планів розвитку закладів вищої освіти у воєнний та післявоєнний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Kucheryavi, O. (2022). System of professional-digital competencies of a teacher of a higher pedagogical educational institution. *Science Rise: Pedagogical Education*, 2(47), 47-52. <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2022.255072>
- Кучерявий, О. (2023). Концепція оновлення змісту освіти майбутніх викладачів педагогічних університетів у вимірах соціальних потреб воєнного і повоєнного. *Естетика і етика педагогічної дії*, 28, 196-208. <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2023.28.293188>
- Кучерявий, О. (2024a). Модель підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 25(1), 19-32. [https://doi.org/10.35387/od.1\(25\).2024.19-32](https://doi.org/10.35387/od.1(25).2024.19-32)

- Кучерявий, О. (2024b) Стратегії науковців щодо цифровізації сфери освіти і науки у вимірі українсько-польської солідарності в боротьбі за свободу і незалежність (рецензія на колективну монографію «Освіта для цифрової трансформації суспільства»). *Порівняльна професійна педагогіка*, 14(2), 7-12. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14\(2\)-1](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14(2)-1)
- Лавріненко, О.А. (2024). *Розвиток педагогічної майстерності викладачів закладів вищої освіти в цифровому освітньому середовищі у повоєнний час*: практичний poradnik. Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка». <http://surl.li/rdqhgpr>
- Петренко, Л.М. (2023). Цифрова безпека в структурі цифрової компетентності майбутнього викладача педагогічного закладу вищої освіти: змістовий компонент. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 1(23), 98-109. [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.98-109](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.98-109)
- Петренко, Л., Кучерявий, О., & Лавріненко, О. (2024). *Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства*: монографія. Київ: ТОВ «Юрка Любченка». <http://surl.li/vhmjrq>
- Петренко, Л.М., Кучерявий, О.Г., Лавріненко, О.А., Тринус, О.В., & Козубцов, І.М. (2024). *Цифровий супровід професійної підготовки майбутніх викладачів у воєнний та повоєнний час*: збірка наукових праць. Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка». <http://surl.li/arxxud>
- Петренко, Л.М., & Султанова, Л.Ю. (2023). *Підготовка викладача закладу вищої педагогічної освіти до цифрової безпеки у повоєнний час*: методичні рекомендації. Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка». <http://surl.li/orevst>
- Петренко, Л.М. (2023). Цифрова безпека в професійній діяльності майбутніх викладачів педагогічних закладів вищої освіти: нормативно-правовий аспект. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*, 13(42), 170-184. [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24\(53\)-138-152](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24(53)-138-152)
- Сотська, Г.І., & Тринус, О.В. (2024). Нормативний аспект формування інформаційної грамотності майбутніх викладачів закладів вищої освіти. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*, 1(9), 8-30.

THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS FOR TRAINING FUTURE TEACHERS OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION INSTITUTIONS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION OF SOCIETY

Larysa Petrenko

DSc in Pedagogy, Professor, Head of the Department of Theory and Practice of Pedagogical Education, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. The article reveals the theoretical and practical foundations for preparing future teachers of higher pedagogical education institutions for professional activity in the context of the digitalization of society. The relevance of the study is driven by the need to transform the content of pedagogical education in response to the challenges of the digital era, especially during the wartime and post-war periods. A model for training future teachers of higher pedagogical education institutions for professional activity in the context of the digitalization of society is substantiated, which includes conceptual-target, content, technological-methodological, organizational-activity, and result-oriented components. The system of professional-digital competencies is defined as a strategic guideline for training lecturers capable of effective functioning in a digital educational environment.

Within the scope of the study, a concept for updating educational content was developed, based on the principles of cultural dominance of Ukrainian-centeredness, strategic fundamentality, and the integration of humanitarian, psycho-pedagogical, and digital content. The model's effectiveness was experimentally validated by assessing the level of digital competence formation in future lecturers at various stages of the pedagogical experiment. The results demonstrated positive dynamics: the digital competence coefficient increased from 0.59 to 0.62.

The article includes a justification of the target program for the formation of professional-digital competencies and identifies its essential characteristics, namely: integrity, compliance with the national-cultural paradigm, orientation towards self-development, qualitative completeness of goals, and emergent properties. The results of expert evaluation of the model's effectiveness, based on relevant criteria, confirm its scientific and practical significance for the development of contemporary pedagogical education in Ukraine.

Keywords: digitalization of society, teacher training, digital competence, professional-digital competencies, higher pedagogical education, training model, pedagogical conditions, distance learning, wartime and post-war period.

Дата публікації: 20 жовтня 2025 р.